

Hva skrev Snorri?

John Megaard
(Oslo)

Søren Kierkegaard forteller om en prest som ble så forferdet over den virkningen hans preken hadde på tilhørerne, at han utbrøt: 'Græder ikke Børn, det turde være Løgn Altsammen!'¹ Temaet jeg her skal behandle ble sist tatt opp i sin fulle bredde av Lars Lönnroth (1965), og så må man egentlig tilbake til 1800-tallet for å finne noen reell diskusjon om hva Snorri Sturluson kan ha forfattet. Årsaken til tausheten er ingen mangel på meninger om hva forfatterskapet kan ha bestått i. Selv må jeg bekjenne at jeg har inntatt forskjellige standpunkter i dette spørsmålet, og derfor kan jeg i likhet med Kierkegaards prest slett ikke garantere at den mening jeg nå forfekter ikke vil forandre seg i fremtiden.

Når dette er sagt er det fordi hypotesen jeg legger frem har to åpenbare egenskaper: 1) den er usannsynlig (ut fra det vi antar i dag); 2) den skaper (dessverre) minst like store problemer enn den løser. Hypotesen er to-delt, og lyder i korthet:

1. En betydelig del av sagalitteraturen er skapt av én forfatter - Snorri Sturluson.
2. *Heimskringla* og *Snorra Edda* gjengir delvis tekster som er skrevet et århundre før Snorri.

Det viktigste utgangspunktet for hypotesen er Claus Krag's bok *Ynglingatal og Ynglingasaga. En studie i historiske kilder* (1991). Krag reiser spørsmålet om hvorfor skaldediktet *Ynglingatal* viser nærmere samsvar med teksten i *Heimskringlas Ynglingasaga* enn med de eldre prosakildene som omtaler ynglingene. Av disse viser *Historia Norvegiæ* nært samsvar med Ari fróðis *Íslendingabók*, mens en tredje kilde, *Af Upplendinga konungum* i *Hauksbók*, står i en mellomstilling (Krag 1991:99-145). Krag's påstand er at *Ynglingatal* er diktet på grunnlag av en prosatekst, en prosatekst som er nærmere beslektet med *Ynglingasaga* enn med de øvrige tekstene. Generelt mener Krag at skaldestrofer har en *litterær-estetisk* funksjon i en sagatekst, og han fortsetter:

Sagaforfatternes eksplisive henvisninger til kvadenes kildeverdi kan narre oss, hvis vi tror det er den eneste grunnen til at strofer blir sitert. [...] Snorre har [...] bidratt mer enn noen annen til det enkle bildet av skaldekvadenes rolle i kongesagaene, med sine innledende bemerkninger i *Saga Óláfs h.h.* og *Hkr*. Men enda mer har Snorre bidratt gjennom sin praksis. Svært ofte skaper han en illusjon av at fortellingen helt og holdent lar seg avlede av skaldestrofer. (Krag 1991:92)

Krag rokker her ved selve *Heimskringla*-prologen, det faste punktet som Gustav Storm og andre 1800-talls forskere grunnla teorien om Snorris forfatterskap ut fra. Allerede i 1965 hevdet Lars Lönnroth at prologen gav 'en helt falsk bild av fakta' (Lönnroth 1965:88). I en studie publisert i 2002² tar jeg opp igjen Konrad Maurers tanke om at prologene i *Heimskringla* og i *Den store saga om Olav den hellige* er satt sammen av

¹ *Øieblikket* nr. 6, Kbh. 1855, s. 4.

² Megaard 2002; opptrykt i Megaard 2006.

flere tekster.³ Ut fra en sammenligning med språket i *Íslendingabók* argumenterer jeg for at tekstene opprinnelig stammer fra Ari fróði.⁴

Claus Krag går langt i retning av å hevde at også *Ynglingasaga* bygger på en tekst av Ari (Krag 1991:146-147). Han viser til eksempler på *rittengsl* - skriftlig samsvar - mellom *Historia Norvegiæ* og *Ynglingasaga* (Krag 1991: 147-148). Ett av disse er meget illustrerende. Det er samsvaret mellom *Historia Norvegiæ*s opplysning om at ynglingekongen Dag ble drept *in quodam vado, quod Sciotanvath vel Wapnavath dicitur* 'ved et vadested som kalles Skytevadet eller Våpenvadet' (Storm 1880:99). I sagateksten heter det at *þeir fóru yfir á nokkura, þar sem heitir Skjótansvað eða Vápnavað* (kap. 18). Det interessante er at vi gjennom store deler av *Ynglingasaga* finner nøyaktig samme type synonymkonstruksjoner:

Svþjóð in mikla eða in kalda [...] Tanakvísl eða Vanakvísl [...] Vanaland eða Vanaheim (kap. 1); Ásaland eða Ásaheimr [...] diar kallaðir eða drótnar (kap. 2); á þingum eða stefnum (kap. 4); vatn eða sjár (kap. 5); hundar eða vargar [...] birnir eða griðungar (kap. 6); sofinn eða dauðr [...] fugl eða dýr, fiskr eða ormr [...] drauga-dróttinn eða hanga-dróttinn [...] Þórir eða Þórarinn (kap. 7); Yngvi eða Ynguni (kap. 17); Skjótansvað eða Vápnavað (kap. 18); dauða eða dauðr (kap. 23); Aun eða Áni (kap. 25)

Enda ett eksempel finnes i *Historia Norvegiæ* på et sted i teksten som tilsvarer kap. 28 i *Ynglingasaga*: *Adils vel Athisl [...] equo lapsus exspiravit*, 'Adils eller Athisl [...] utåndet etter å ha falt av hesten' (Storm 1880, 101). I *Íslendingabók* kalles han *Aðils*, mens *Ynglingasaga* skriver *Aðils*. Det er derfor grunn til å tro at *Historia Norvegiæ* har bevart det opprinnelige. I *Íslendingabók* finner man også et par eksempler av samme type: *sekir eða landflóttá [...] vig eða barsmiðir* (ÍF I 1 : 19) [...] *træls morð eða leysings* (ÍF I 1 : 8). I innledningen til *Heimskringla*-prologen står det som kjent at *sumt er ritit eptir fornum kvæðum eða söguljóðum*.

Denne styrker etter min mening argumentene for at at en vesentlig del av *Ynglingasaga* går tilbake på en tekst av Ari. Her vil imidlertid mange være uenige, siden samme typen synonym-uttrykk også er karakteristisk for *Snorra Edda*. Vi finner uttrykkene i flere av dette verkets hoveddeler:

Prologen: Evrópa eða Enéa; Múnón eða Mennón; Lóra eða Glóra; landz-heiti eða staða-heiti.

Gylfaginning: Herran eða Herjan [...] Nikarr eða Hnikarr [...] Nikuðr eða Hnikuðr [...] Bifliði eða Biflindi [...] Nørfi eða Narfi [...] tréna eða fúna [...] Vindljóni eða Vindsvalr [...] Ásapórr eða Okubórr [...] á feðrum eða frændum þeira [...] öndurgoð eða öndurdis [...] bragr karla eða bragr kvinna [...] Loki eða Loptr [...] Nari eða Narfi. [...] ramr eða sterkr

Skáldskaparmál: (f.eks.) mál eða orð eða tal [...] sjár eða lógr [...] sig-Tý eða hanga-Tý eða farma-Tý [...] Vana-guð eða Vana-nið [...] sessa eða sinna eða mála Óðins ok enn skjóta ás ok enn langa fót ok aurkonung. osv.

Denne typen uttrykk faller naturlig i *Skáldskaparmál*, siden denne i vesentlig grad består av lister over synonyme uttrykk. Men *Snorra Edda*-teksten viser oss en forfatter som også bruker synonyme uttrykk i andre sammenhenger, og dette kunne i prinsippet

³ Maurer 1867:126-132; Megaard 2002:91-98 (= Megaard 2006, vedlegg 1: 79-86).

⁴ Megaard 2002:63f. (= Megaard 2006 vedlegg 1:53f.).

være Snorri. Det er imidlertid to andre forhold som kan reise tvil om forfatterskapet til *Skáldskaparmál*: Det ene er den korte prolog-lignende teksten et stykke inn i selve teksten. Innholdet kan føre tanken hen på prologer til verker hvis innhold i hovedsak er blitt til på 1100-tallet, som *Hungrvaka* og *Den første grammatiske avhandling* (Megaard 2006:97-102). Det andre er listen over skaldere som *Skáldskaparmál* omtaler. I Finnur Jónssons utgave av *Snorra Edda* (1900) er det angitt i hvilket århundre skaldene som omtales i *Skáldskaparmál* har levd. Riktignok gir en slik grovkatalogisering ikke noe helt pålitelig bilde, men likevel godt nok til å skaffe seg en oversikt:

Skaldere før år 1000	Skaldere på 1000-tallet	Skaldere på 1100-tallet
Bersi	Arnórr jarlaskáld	Eilífr kúlarsvein
Bragi	Erringar-Steinn	Einarr Skúlason
Egill Skallagrímsson	Eyjólfur dáðaskáld	Hallar-Steinn
Egill [Völu-Steinsson]	Gamli Gnævaðarskáld	Styrkár Oddason?
Eysteinn Valdason	Grani	Þórvaldr blönduskáld
Eyvindr skáldaspillir	Grettir [Ásmundarson]	
Glúmr Geirason	Hallvarðr [Háreksblesi]	
Hallfrøðr	Markús [Skeggjason]	
Hávarðr halti	Ormr Barreyjarskáld	
Jórunn	Ormr Steinþórson	
Kormákr	Óttarr svartí	
Torf-Einarr	Refr	
Víga-Glúmr	Sigvatr [Þórðarson]	
Völu-Steinn	Skúli Þorsteinsson	
Þórarunn máhliðingr	Snæbjörn	
Þorbjörn hornklofi	Steinn [Herdísarson]	
Ólvir hnúfa	Steinþórr	
	Stúfr	
	Sveinn	
	Úlfr Uggason	
	Valgarðr	
	Þjóðólfr [Árnórsson]	
	Þorbjörn dírsarskáld	
	Þórðr mauraskáld	
	Þórðr Kolbeinsson	
	Þórðr Sjáreksson	
	Þorkell hamarskáld	
	Þórleikr fagri	

Det man da kan legge merke til, er at mer enn halvparten av skaldene hører hjemme på 1000-tallet. Det mest påfallende er at bare vel 10% har diktet på 1100-tallet. Av de 51 skaldene som omtales i *Skáldskaparmál*, er det ingen vi med sikkerhet kan plassere etter Ari fróðis tid (Megaard 2006:103-105). Etter min mening kan det dermed være grunn til å tvile på at Snorri er forfatteren til *Skáldskaparmál* - og *Ynglingasaga*.

Derimot kan det være grunn til å spørre om Snorri har forfattet skaldediktet *Ynglingatal*. Claus Krag argumenterer altså for at diktet bygger på en prosatekst svært lik *Heimskringlas Ynglingasaga*, men at diktet på et par punkter synes å stå nærmere den eldre versjonen (Krag 1991:144-145). Noe som etter min mening kan tale for at Snorri har forfattet *Ynglingatal*, er likhetstrekkene som Sophus Bugge påviste mellom dette diktet og de lange skaldediktene *Sonatorrek* og *Arinbjarnarkviða* i *Egils saga* (Bugge 1894:125f.). Ved siden av at alle tre dikt har det samme versemålet, *kviðuhátt*, peker Bugge på at diktene har en del uvanlige ord og uttrykk felles. Bugges mener derfor at tre diktene ikke ligger langt fra hverandre i tid (Bugge 1894:125). Bugges observasjon er interessant i lys av at senere forskere har reist spørsmål ved dateringen av de lange diktene i *Egils saga*.

Hvis man med tilnærmet sikkerhet kunne slå fast at at Snorri er forfatteren av (det bevarte) *Ynglingatal*, ville dette i så fall ha vidtrekkende konsekvenser: Det ville for det første fjerne det meste av tvilen om hvorvidt Snorri var *Egils sagas* forfatter. For det andre ville det forsterke tvilen om hvem som har forfattet svært mange skaldedikt.

Hvis vi forutsetter at Snorri har skrevet *Egils saga*, kan det være naturlig å spørre hvilke andre sagaer han kan ha forfattet. Det er imidlertid to egenskaper ved sagalitteraturen som gjør spørsmålet vanskelig å besvare: Det ene er at en vanlig saga for en del består av 'fellesgods': motiver, scener, intriger, uttrykksmåter som svært ofte går igjen fra saga til saga, uhindret av sjangergrenser. Prøver men å lete etter fellestrekk mellom sagaer, har man ofte følelsen av å gå seg vill fordi et mylder av stier fører i alle retninger. Det er ikke tilfeldig at det er nettopp dette fenomenet som har skapt den sterkeste uenigheten blant forskere, uttrykt ved begreper som 'bokprosa', 'friprosa'/'oral tradition'.

Et annet typisk trekk er at sagaene er overlevert i håndskrifter som ikke sjelden avviker fra hverandre. Sigurður Nordal understreket betydningen av variasjonen innenfor teksten, slik at han i stor grad avskrev muligheten for sikker kunnskap om *das Ding an sich* - sagateksten slik den har fremstått fra forfatterens hånd. Nordals kritikk av Per Wieselbergs metode når denne sammenlignet språket i *Egils saga* og *Heimskringla*, har i ettertid fått stor betydning.⁵ Nordal viser hvordan enkelte elementer i teksten lett forandres fra det ene håndskriftet til det andre. Selv om Nordals kritikk har gyldighet overfor mange av Wieselbergs resultater, kan det likevel reises spørsmål om han ikke overdriver betydningen av tekstavvikene i dette og andre tilfeller (Megaard 2006: 70-72).

I *Arkiv för nordisk språkvetenskap* i 2000 publiserte jeg en undersøkelse av de forskjellige variantene av jomsvikingebetretningen. Av de fem versjonene av *Jomsvikinga saga* er versjonen i AM 291 4to regnet som den eldste (Peter Foote: 'not [...] much later than c. 1230' (Foote 1959:29). Min undersøkelse konkluderer med at alle de øvrige fire versjonene er eldre enn 291-versjonen. Flere ting tyder på at de er blitt til innenfor et relativt kort tidsrom (Megaard 2000: 169-174). Resultatet åpner for enkelte interessante perspektiver, som jeg først er blitt klar over i ettertid: For det første bærer det bud om en ganske betydelig produksjon av sagatekster tidlig på 1200-tallet. Dette åpner igjen muligheten for at en sagaforfatter kan ha laget flere versjoner av samme saga. Kanskje er vi fanget i et post-Gutenbergske perspektiv når vi tenker oss

⁵

ÍF II, *Egils saga Skalla-Grimssonar*, 1933: LXX-LXXXVII.

én original versjon (=manuskriptet) og en rekke avskrifter og avskrifter avskrifter (=den trykte boken). Vi må trolig i stedet tenke oss at hver ny avskrift (=utgave) har gitt muligheter til forandringer fra forfatterens side. Når Bjarni Einarsson peker på *Jómsvíkinga saga* som et av de verkene som viser sterkest slektskap med *Egils saga* (Einarsson 1971:85-127), har det betydning at alle de bevarte variantene går tilbake på tekster som er blitt til i Snorris levetid. Kunne man også for *Egils saga* tenke seg flere ulike versjoner fra forfatterens hånd?

Det interessante med Bjarni Einarssons og Baldur Hafstaðs⁶ undersøkelser er at de påviser vidtgående paralleller mellom *Egils saga* og sagaer av forskjellig sjanger. Bjarni Einarsson nevner islendingasagaer, kongesagaer og 'hybrid-sagaer' som *Orkneyinga saga* og *Jómsvíkinga saga* (Einarsson 1971). Baldur Hafstað understreker på sin side den sterke forbindelsen mellom *Egils saga* og fornaldersagaene, og viser bl.a. til Melissa A. Bermans undersøkelse (Hafstað 1995:109f.). Spørsmålet er: Hvordan kan man forklare det nære slektskapet mellom *Egils saga* og en gruppe sagaer som vanligvis antas å være skrevet nærmere 100 år etter sagaen om Egill?

Folkloristen Axel Olriks avhandling *Kilderne til Saksens oldhistorie. En literaturhistorisk undersøgelse* (1892-1894) er på samme tid velkjent og ukjent. Den er velkjent når det gjelder tema og konklusjon: Olrik fant at kildene til Saxos verk kunne deles i to grupper, danske og norsk/islandske (eller norrøne). Avhandlingens sprengkraft ligger imidlertid i materialet Olrik legger fram. Det spørsmålet han stiller er: *Hvorfor handler historiene om de danske sagnkongene så lite om Danmark?* Om den første kongehistorien han omtaler skriver han:

Haddings danske rige har så mærkelig lidt at sige i hans historie; sagnet optræder uden kendskab til danske steder eller forhold. Derimod spiller Norge en langt større rolle. [...] Sagaens skueplads er ellers med forkærlighed den nordøstlige del af Norden: Sverig, Helsingland, Bjarmeland, Kurland, og 'Hellespont' med Dyna, - netop de lande, der spiller størst rolle i de islandske æventyrsagaer, men næsten ikke nævnes i de danske sagnhistorier.[...]. Man vil vanskelig indenfor selve den islandske litteratur finde nogen digtning, der i den grad bærer *alle* 'fornaldersagaernes' kendemærker, som Haddingsagaen gør. (1894:1-2)

Det Olrik kaller *Haddings saga* er den første av ialt 19 lengre og kortere tekster i den første halvdel av Saxos verk, som Olrik sammenligner med fornaldersagaene. Om alle disse synes Olriks mening å være at de passer som hånd i hanske til de *skrevne* islandske fornaldersagaer. F.eks.:

(*Hoder og Balder*.) Historien om Hoder minder i meget om en fornaldersaga [...] skildring[en] af de idrætter, som Hoder nemmede under sin opvekst, minder slet ikke om stilen i danske folkesagn, men har hundrede sidestykker i islandsk litteratur. (1894:18)

(*Erik den målspages saga*.) Det er let at kende en med islandsk sagastil beslægtet kunst i hele sagnets digteriske udførelse [...] de löndomstaler, hvori Eriks ordsprogstil går over, minder om sagaoptrin; navnlig findes der nære sidestykker til hans skjulte drabstillysning [...] Endvidere vil man let kende ligheden med sagatiden i tvekampe og skændescener [...] trolddommen med 'midstang' osv. (1894:49)

⁶ Hafstað 1995.

(*Fridlevs saga*:) Der gives næppe blandt de på Island optegnede sagaer nogen, der i den grad som Sakses Fridlevs saga er en prøve på alle de yngre fornaldersagaers ejendommeligheder. [...] Når man ser, hvorledes hvert træk i Fridlevs saga tilhører den meget unge fornaldersstil, kunde man gjerne tro, at den helt var opfundet af Sakses sagamand. (1894:66).

(*Ole den frøknes saga*:) Fæster vi vort blik på sagaens enkeltheder, møder vi straks meget, der hører til de islandske sagaers stil eller yndlingsæmner: de indflettede lejlighedsvers, [...] de norske stedfæstelser, bersærkene som truende bejlere, fra hvem helten befrier kongedatteren. (1894:74)

(*Haldan bjærggrams saga*:) Sakses fortælling om Haldan bjærggram omfatter dels [...] en række bedrifter der ikke blot i det hele og store har fornaldersagaernes stil, men også fremfører flere af deres yndlingsæmner. (1894:81)

(*Torkel adelfars saga*:) Til islandsk eller norrön kilde henføres den [...] ved sin forkærlighed for det overnaturlige og sine hentydninger til gude- og jættesagn, som netop er dem vi kender i den islandske overlevering (Utgårdsloke, Tors besøg hos Geirrød). (1894:133)

Axel Ollriks resultater er uhyre vanskelig å innpasse i det bildet vi har av utviklingen av den islandske litteraturen. Hans problem var at fornaldersagaene etter datidens mening først var skrevet omtrent et hundreår etter at Saxo arbeidet på sitt store verk. Man kan undres på om han selv trodde på avhandlingens konklusjon - at likheten beror på muntlig overlevering - når hans resultater så entydig peker i retning av skriftlig overensstemmelse.

Men hvis vi skulle godta dette resonnementet - at det allerede en god del år før Saxos store verk var fullført har eksistert en rekke skrevne islandske fornaldersagaer - hvordan skulle man så kunne knytte Saxos kilder til Snorri? Kan man finne direkte forbindelseslinjer fra Saxos verk til *Egils saga*, *Heimskringla* og *Snorra Edda*?

For *Egils saga* nevner Bjarni Einarsson som sagt den nære forbindelsen til *Jómsvíkinga saga* (Einarsson 1971: 85-127). I undersøkelsen av *Jómsvíkinga sagas* stemma argumenterer jeg for at det er *rittengsl* mellom Saxo og sagaen i beretningen om jomsvikingenes nenrettelse (Megaard 2000:160-169). Baldur Hafstað understreker på sin side forbindelsen mellom *Egils saga* og sagaen om *Orvar-Oddr*, en skikkelse som spiller en viktig rolle hos Saxo (Hafstað 1995:119-134).

Knytinga saga er det islandske verket som viser sterkest tilknytning til Saxos historie. Curt Weibull sier at:

[...] Knytingasagan og Saxo framställa betydande delar av nära ett halvt århundrades danska historia, händelse efter händelse, med fullständig eller i det närmaste fullständig likhet, med ständigt återvändande överensstämmelser mellan de isländska och latinska uttrycken och med ständigt fasthållande av samma, ofta nog betydelselösa detaljer. (Weibull 1915:218)

Det er allminnelig antatt at *Knytinga saga* er forfattet av Snorris brorsønn Óláfr Þórðarson, bl.a. fordi han oppholdt seg en vinter hos kong Valdemar II etter å ha vært i Norge sammen med Snorri. Det heter i sagateksten at Óláfr hørte mange ypperlige fortellinger av kongen (ÍF 35:315). Det som imidlertid taler imot Óláfs forfatterskap,

er at *Knytinga saga* ikke viser noe tegn på å være påvirket av Saxos verk, som var fullført ca. 20 år før Óláfr besøkte Danmark. Spørsmålet er da hvordan forfatteren av *Knytinga saga* kunne gjøre såvidt omfattende bruk av Saxos kilde uten å kjenne til Saxos verk?

Samtidig har *Knytinga saga* tydelige likhetstrekk med *Heimskringla*. Det dreier seg om verkets tre-delning med Knut den helliges saga som midt-del. Det har tallrike tekstavsnitt felles med *Heimskringla* og de andre kongesagaverkene. Noe av det mest påfallende er de tilfeller der *Knytinga saga* bruker samme uttrykk som *Heimskringla* for å beskrive en parallell situasjon. Bjarni Guðnason har i sin innledning i *Íslensk fornrit* eksempler som:

Knytinga saga:

Allir menn gerðu góðan róm at máli hans, ok eggjaði þá hverr annan (ÍF 35:189)

Ok var konungr harðla reiðr, en stillti þó vel orðum sínum, sem hann var jafnan vanr (ÍF 35:169)

En þó hófsk sú umræða eigi at siðr í Danmörku, at Knútr konungr væri sannheilagr maðr (ÍF 35: 205)

Hófu þá margir menn áheit við Knút konung, ok urðu margar fagrir jartegnir at hans helgi (ÍF 35:215)

Heimskringla:

En er konungr hætti ræðunni, þá gerðu menn mikinn róm at máli hans, ok eggjaði hverr annan. (ÍF 27:366)

Konungr var allreiðr ok stillti vel orðum sínum, svá sem hann var vanr jafnan. (ÍF 27: 260)

Vetr þann hófsk umræða sú af mörpum mörnum þar í Þrándheimi, at Óláfr konungr væri maðr sannheilagr (ÍF 27: 401)

Hófu þá margir áheit til Óláfs konungs um þá hluti, er mörnum þótti máli skipta (ÍF 27: 401)

Snorri har vært utelatt fra forfatterdiskusjonen siden man antar at den versjonen av *Knytinga saga* som vi har i dag, først er blitt til på 1270-tallet. Et problem med denne tidsangivelsen er at den også utelukker Óláfr, som døde i 1259, på samme måte som den bevarte *Kringla*-versjonen stammer fra 1260-tallet, 20 år etter Snorris død.

Den teksten vi med størst sikkerhet kan tilskrive Snorri er *Háttatal*. Ut fra dette grunnlaget er det interessant å sammenligne *Háttatal* med *Háttalykill*, som ifølge *Orkneyinga saga* ble laget av orknøysjarlen Ragnvald Kali og den islandske skalden Hallr Þórarinnsson omkring 1140. Anne Holtsmark peker på at nesten samtlige versformer fra *Háttalykill* går igjen i *Háttatal*, og fortsetter:

Dersom alle disse hættar var velkjent og flittig brukt av skaldene, ville det ikke være noe påfallende i en slik overensstemmelse; de to dikterne kunne bare ha valt å ordne og bruke et felles materiale på hver sin måte, alt etter evne og temperament. Men det er langt fra å være tilfellet. Det er tvert imot bare et fåtall av såvel *Háttalykils* som *Háttatals* hættar vi kan finne

blandt de overleverte skaldekvad. Vi må, selv om vi regner med mange huller i materialet, slutte at en stor del av nøklenes hætter er 'frumsmíð', laget av nøkle-dikterne selv. (Holtsmark 1941:119-120).

Hallr Þórarinnsson er ikke nevnt i *Skáldskaparmál*. Hvis man antok at *Skáldskaparmál* stammet fra Ari, ville dette passe inn, siden Hallr skulle ha diktet på 1140-tallet, da Ari var en gammel mann. Men hvis vi antar at Snorri er forfatteren, blir det vanskelig å forklare hvorfor Hallr ikke nevnes her, samtidig som *Háttatal* gjengir ca. 40 verseformer som stammer fra *Háttalykill*. Tyder dette på at Snorri også har forfattet *Háttalykill*? Det som faller en i øynene er at mange strofer er viet de samme kongene som Saxo skriver om: Ragnar (Lodbrok) - Svipdag - Hagbart - Fridleif - Åle - Eirik - Frode - Rolf - Gautrek. Kunne det ha vært *fornaldersagaer* Sturla Sigvatsson var så ivrig etter å få skrevet av da han oppholdt seg på Reykholt sommeren 1230?

Hva innebærer så disse resultatene (i tilfelle vi skulle godta dem)? Hvis store deler av Saxos verk bygger på skriftlige islandske kilder, må disse kildene (sagaene) ha blitt forfattet ganske tidlig - hvis vi tenker på den tiden Saxo må ha brukt på å forfatte verket i sitt formfullendte språk. Dette betyr for det første at det må ha vært skrevet fornaldersagaer på Island før de aller fleste islendingasagaene ble skrevet. Men dermed dukker spørsmålet om *riddersagaene* opp. Man er enig om at disse er skrevet omtrent samtidig med fornaldersagaene, noe de sterke fellestrekkene og 'hybrid'-formene også tyder på (Glauser 1983: 234-317). Kan man dermed tenke seg at fornaldersagaer og riddersagaer hører med blant de sjangrer som har dannet grunnlaget for sagalitteraturens høydepunkt?

En annen gruppe sagaer dette ville få konsekvenser for, er islendingasagaer som har likhetstrekk med fornaldersagaene, og som av den grunn er datert relativt sent. Dette dreier seg om sagaer som *Bárðar saga* (ÍF : 1350-1380), *Finnboga saga* (ÍF: 1300 - 1350), *Króka-Refs saga* (ÍF: 1325-1375), *Svarfdæla saga* (1350-1400), *Þórðar saga hreðu* (ÍF: c. 1350), *Porskfirðinga saga* (ÍF: 1300-1350).⁷ Sagaer som disse skulle man etter dette resonnementet også kunne regne som relativt tidlige.

Overensstemmelsen mellom *Knytinga saga* og Saxo for tidsrommet 1146-1187, er etter min mening en indikasjon på at 'grunnteksten' er blitt til på Island i årene rundt 1210, på samme tid som *Sverris saga* blir fullført. Ellers er det et tankekors at sagaverkene om de norske kongene forut for Sverre i stor grad kan betraktes som varianter/utsnitt av samme tekst. Dette gjelder verker som *Eldste saga*, *Legendariske saga*, *Den store saga om Olav den hellige*, *Fagrskinna*, *Morkinskinna*, som alle er blitt til før *Heimskringla*. Alan Berger (1999) argumenterer for at også *Den store saga om Olav Tryggvason* og *Hulda/Hrokkinskinna* er eldre enn *Heimskringla*. Alt dette peker i retning av at det vi regner som hovedsjangrene innenfor sagalitteraturen - islendingasagaer, fornaldersagaer, riddersagaer og kongesagaer - har blomstret på samme tid tidlig på 1200-tallet. Et uttrykk for denne samtidigheten er at en så tidlig kongesagatekst som *Ágrip* inneholder fortellingen om enken Gyða i Viken, en *þáttur* som Bjarni Einarsson påviser er nært beslektet med fortellingen om enken Gyða på Blindheim i *Egils saga* (Einarsson 1971:167-172).

Hvis vi er villig til å godta at en betydelig del av sagalitteraturen er blitt til tidlig på 1200-tallet, gjenstår spørsmålet om hvilken andel Snorri kan ha hatt i denne

⁷ Ólason 2005:114-116.

litterære eksplosjonen. Kunne Snorri ha stått bak det aller meste av den sagalitteraturen som ble til i de første tiårene av 1200-tallet? I utgangspunktet står en slik hypotese seg meget dårlig mot common sense-argumenter. Nå kan det sies at den gammelislandske litteraturen er i seg selv et utmerket eksempel på at det totalt usannsynlige likevel kan være mulig. I sin studie fra 1965 tenker Lars Lönnroth seg at sagaene er blitt til ved hjelp av 'ett helt nät av skrivare och meddelare, som i kloster och privata skrivstugor arbetat efter vissa allmänna riktlinjar från mäktiga stormän'. I en artikkel fra 2005 drøfter Jón Viðar Sigurðsson hvilken betydning de såkalte 'storkirkene' (kirker med tre eller flere prester) har hatt for den litterære aktiviteten på Island. Sigurðsson mener at slike kirkesteder kan ha hatt like sterk betydning for utviklingen av litteraturen som klostrene, som var ganske små. Det interessante er at Snorri har hatt myndighet over to 'storkirker' i sitt nærområde, Reykholt og Stafholt, som hver oppgis å ha hatt fem prester, noe som etter Jón Viðar Sigurðssons mening kunne gjøre det mulig for ham å igangsette produksjon av sagaer (Sigurðsson 2005:192).

Fordelen med en 'én-forfatter-teori' for sagaskrivningen tidlig på 1200-tallet ville være at den kunne bringe oss nærmere en forklaring på en rekke særegenheter ved sagalitteraturen, som blandingen av skriftlige og muntlige relasjoner mellom sagatekster, eller sagatekstenes formelpreg, som Theodore Andersson beskriver i *The Icelandic Family Saga*.

Men med en slik teori ville man stå overfor helt nye problemer. Hvordan beskrive Snorris særpreg som kunstner, i forhold til hans forgjengere og modeller? Hvordan avgrense hans forfatterskap i forhold til hans etterfølgere (og elever?) som forfatteren av *Njáls saga*? Og det aller vanskeligste: I hvilken grad kan vi betrakte skaldenavnene i sagaene som pseudonymer for Middelalderens største europeiske forfatter?

Litteratur

- Andersson, Theodore M. (1967). *The Icelandic Family Saga. An Analytic Reading*. Cambridge, Massachusetts.
- Berger, Alan (1999). 'Heimskringla and the Compilations', *Arkiv för nordisk filologi*.
- Bugge, Sophus (1894). *Bidrag til den ældste Skaldedigtningens Historie*, Kristiania.
- Einarsson, Bjarni (1971). *Litterære forudsætninger for Egils saga*, Oslo.
- Foote, Peter G. (1959). 'Notes on Some Linguistic Features in AM 291 4to', *Lingua Islandica, Íslensk tunga* 1, Reykjavík.
- Glauser, Jürg (1983). *Isländische Märchensagas. Studien zur Prosaliteratur im spätmittelalterlichen Island*, Basel und Frankfurt am Main.
- Guðnason, Bjarni (1982). [forord] *Danakonunga sögur*, ÍF XXXV, Reykjavík.
- Hafstað, Baldur (1995). *Die Egils Saga und ihr Verhältnis zu anderen Werken des nordischen Mittelalters*, Reykjavík.
- Holtmark, Anne (1941). [forord] *Háttalykill enn forni*, utg. av Jón Helgason og Anne Holtmark, Bibliotheca Arnarnagana, vol. I, København.
- Krag, Claus (1991). *Ynglingatal og Ynglingasaga. En studie i historiske kilder*, Oslo.
- Lönnroth, Lars (1965). *Tesen om de två kulturerna. Kritiska studier i den isländiska sagaskrivningens sociala förutsättningar*, Uppsala.

- Maurer, Konrad (1867). *Ueber die Ausdrücke: altnordische, altnorwegische & altisländische Sprache*, München.
- Megaard, John (2000). 'Studier i Jónsvíkinga sagas stemma. Jónsvíkinga sagas fem redaksjoner sammenlignet med versjonene i *Fagrskinna*, *Jónsvíkingadrápa*, *Heimskringla* og *Saxo*', *Arkiv för nordisk filologi*.
- Megaard, John (2002). 'Heimskringla-prologen - en nøkkel til Ari fróðis forfatterskap?' *Middelalderforum*, Oslo.
- Megaard, John (2006). *Hva skrev Snorre? Materiale til spørsmålet om Snorri Sturlusons forfatterskap og sagalitteraturens alder*, Oslo.
- Nordal, Sigurður (1933). *Egils saga Skalla-Grimssonar*, ÍF II, Reykjavík.
- Ólason, Vésteinn (2005). 'Family Sagas', i (Rory McTurk ed.) *A Companion to Norse-Icelandic Literature and Culture*, Oxford.
- Olrik, Axel (1894). *Kilderne til Saksens oldhistorie II. Norrøne sagaer og Danske sagn. En litteraturhistorisk undersøgelse*, København.
- Sigurðsson, Jón Viðar (2005). 'Høvdingene, storkirkene og den litterære aktiviteten på Island fram til ca. 1300', i *Den kirkehistoriske utfordring* (red. Steinar Imsen), Trondheim.
- Weibull, Curt (1915). *Saxo. Kritiska undersökningar i Danmarks historia från Sven Estridsens död till Knut VI*, Lund.
- Wieselberg, Per (1927). *Författarskapet till Eigla*, Lund.